

Skatteutskottets betänkande

1982/83:47

om alkoholbeskattningen m. m.

Ärendet

I detta betänkande behandlas femton motioner på alkoholpolitikens område med yrkanden om delmål för alkoholpolitiken, beskattningens höjd och utformning, ransonering eller registrering m. fl. frågor.

Motionerna

1982/83:161 av Bo Lundgren (m) och Lars-Erik Lövdén (s)

I motionen yrkas att riksdagen ger regeringen till känna vad som anförts i motionen om en förändring av vinbeskattningen.

1982/83:280 av Lennart Brunander (c)

I motionen yrkas

1. att riksdagen begär att regeringen utarbetar förslag till en alkoholskatt på det sätt som beskrivs i motionen (skatt efter alkoholhalt),

2. att riksdagen beslutar att befria läskedrycker, juicer och lättöl från skatt.

1982/83:311 av Hans Pettersson i Helsingborg (s) och Bengt Silfverstrand (s)

I motionen yrkas att riksdagen begär att regeringen skapar regler för etablering av systembutiker som bättre tillgodoser kommunernas önskemål om egen systembutik.

1982/83:535 av Karin Ahrlund (fp) och Hans Petersson i Röstånga (fp)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer om en översyn av lagen (1977:306) om dryckesskatt såvitt gäller beskattningen av vin.

1982/83:713 av Anna Wohlin-Andersson m. fl. (c)

I motionen yrkas

1. att riksdagen av regeringen begär en utredning om möjligheten att konstruera beskattningen av alkoholhaltiga drycker så att användningen av inhemska råvaror inte missgynnas,

2. att riksdagen hos regeringen anhåller om åtgärder för att till Norrland lokalisera en statlig fabriksenhet för tillverkning av likörer, byggd på svenska råvaror.

1982/83:845 av Thure Jadestig m. fl. (s)

I motionen yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om fastställande av ett delmål för alkoholpoli-

tiken, om utnyttjande av prisinstrument, avskaffande av det privata vinstintresset och stoppande av säljstimulerande åtgärder på alkoholområdet samt om införande av ett systemkort.

1982/83:874 av Marianne Karlsson (c)

I motionen yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om registrering vid inköp av alkoholhaltiga drycker.

1982/83:882 av Rune Torwald (c) och Rune Gustavsson (c)

I motionen yrkas att riksdagen begär att regeringen snarast möjligt genomför ett treårigt försök med alkoholransonering i kombination med en av forskare anordnad successiv utvärdering.

1982/83:1172 av tredje vice talmannen Karl Erik Eriksson (fp) och Karl-Eric Norrby (c)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag till ändring i tullbestämmelserna så att all införsel av alkoholhaltiga drycker beskattas.

1982/83:1204 av Alf Wennerfors (m)

I motionen yrkas

1. att riksdagen upphäver 46 och 47 §§ lag om handel med drycker,
2. att riksdagen beslutar att 50 § lag om handel med drycker får följande

lydelse:

Priset på alkoholdrycker får vid servering ej sättas lägre än detaljhandelspriset. Priset skall avvägas så att försäljning av drycker med högre alkoholhalt ej främjas.

1982/83:1639 av Ola Ullsten m. fl. (fp)

I motionen yrkas

1. att riksdagen beslutar ge regeringen till känna vad i motionen anförts om utformningen av prispolitiken vid alkoholförsäljning.
2. att riksdagen beslutar ge regeringen till känna vad i motionen anförts om avvägningen i alkoholpolitiken mellan restriktioner och förebyggande åtgärder.

1982/83:1723 av Margareta Gard m. fl. (m)

I motionen yrkas att riksdagen av regeringen begär en skyndsam översyn av alkoholbeskattningen, i syfte att relatera skatten till dryckernas alkohol-innehåll och därmed öka prisspännvidden mellan drycker av olika alkoholhalt.

1982/83:1724 av Olle Grahn (fp) och Börje StenSSon (fp)

I motionen yrkas att riksdagen beslutar begära att regeringen låter utreda vissa frågor i anslutning till införande av ett system för ransonering av alkoholinköpen samt ett sådant ransoneringssystems övriga bieffekter.

1982/83:1729 av Elver Jonsson (fp) och Olle Grahn (fp)

I motionen yrkas att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag om åtgärder mot de s. k. snabbvinsatserna som innebär att alkohollagstiftningen inte kan kringgås.

1982/83:1738 av förste vice talmannen Ingegerd Troedsson m. fl. (m, s, c, fp, vpk)

I motionen yrkas att riksdagen som sin mening uttalar vad som i motionen anförts om alkohol vid statlig representation.

Yttrande från annat utskott

Socialutskottet har yttrat sig i över vissa av motionerna. Yttrandet (SoU 1982/83:7y) fogas som bilaga till betänkandet.

Frågornas tidigare behandling

Delmål för alkoholpolitiken m. m.

1977 års alkoholpolitiska beslut (prop. 1976/77:108, SkU 1976/77:40) grundade sig på alkoholpolitiska utredningens mångåriga arbete och innefattade bl. a. ställningstagande till frågorna om vissa delmål borde uppställas och till rispolitiken.

Skatteutskottet anförde i sitt av riksdagen godkända betänkande bl. a. följande (s. 73, 74, 92, 93).

Skatteutskottet uttalade vid föregående riksmöte (SkU 1975/76:64) att det enligt utskottets uppfattning är av stort värde att alkoholfrågorna i fortsättningen infogas i sitt sociala sammanhang och att ett klart mål uppställs för en flerårig insats syftande till att begränsa den totala, alltför höga alkoholkonsumtionen och till att komma till rätta med alkoholmissbruket. Socialministern ansluter sig i propositionen till skatteutskottets av riksdagen godkända målsättning, men aser det inte möjligt att genomföra en i fråga om tid och mängd bestämd plan för en sänkning av alkoholkonsumtionen.

De åtgärder som nu föreslås för att uppnå detta syfte har kortfattat presenterats på s. 2 och 3 i detta betänkande och innefattar ett samlat alkoholpolitiskt program med tonvikt på socialpolitiska insatser i vid mening och ökade resurser till förebyggande åtgärder och upplysningsverksamhet. Det centrala ansvaret för samhällets alkoholpolitik läggs på socialstyrelsen och en därtill knuten, nyinrättad nämnd. Vidare kan nämnas att beskattningen i högre grad än hittills används i konsumtionsbegränsande syfte.

Enligt utskottets bedömning föreligger det inte någon motsättning mellan den av utskottet formulerade och av såväl socialministern som vissa motionärer godtagna målsättningen för alkoholpolitiken och de övriga yrkandena i frågan, mer än vad gäller kraven på preciserade delmål för sänkning av alkoholkonsumtionen. För att kunna sänka den totala alkoholkonsumtionen torde fordras samordning av flera olika insatser. Utskottet vill

här peka på behovet av information, på utnyttjandet av prissättningsinstrumentet och på en övervakning av hur konsumtionen av drycker med olika alkoholhalt inbördes kan styras. Det är inte utskottets uppgift att närmare precisera behövliga insatser för att under en följd av år begränsa den totala alkoholkonsumtionen, utan utskottet utgår ifrån att detta blir en uppgift för socialstyrelsen. Utskottet finner alltså inte skäl ändra sin tidigare uttalade målsättning och avstyrker de här behandlade motionsyrkandena i den mån de inte är tillgodosedda genom vad utskottet anfört. ---

I sina allmänna överväganden rörande alkoholpolitiken uttalar socialministern att han finner det väsentligt att alkoholbeskattningen och därmed prissättningen på alkoholdrycker används som ett instrument i konsumtionsbegränsande syfte. Samtidigt måste vid en höjning av den relativa prisnivån en avvägning göras mot riskerna för bl. a. hembränning.

--- När det gäller beskattningens höjd betonar budgetministern vikten av att beskattningsinstrumentet inte bara används för att hålla tillbaka konsumtionen av alkoholdrycker utan även för att styra över konsumtionen till de alkoholsvaga dryckerna. Mot bl. a. denna bakgrund förordas att höjningen av skatten på sprit och vin även denna gång sker genom höjning av grundavgiften, som utgår i förhållande till dryckernas alkoholhalt. Generellt föreslås att de nya skattesatserna avseende alla nu särbeskattade drycker bestäms med utgångspunkt i en allmän skattehöjning om ca 18 %. ---

Beträffande beskattningssystemets användning i alkoholpolitiken, dess utformning liksom även i fråga om de föreslagna höjningarna anslöt utskottet sig till förslagen i propositionen. Detta innebar bl. a. att utskottet avstyrkte motionsvis framställda yrkanden om ytterligare skatteskärpningar och om en särskild utredning beträffande en starkt progressiv alkoholbeskattning.

Utskottet har senare vid sin återkommande behandling av hithörande frågor vidhållit sin angivna ståndpunkt. I sitt av riksdagen godkända betänkande SkU 1981/82:50 (s. 8, 9) anförde utskottet bl. a. följande med anledning av ett motionsyrkande av innebörd att riksdagen skulle fastställa att målsättningen borde vara att minska totalkonsumtionen med en tredjedel under ett årtionde.

Utskottet vill i denna fråga först konstatera att den första förutsättningen för att det skall framstå som meningsfullt att formulera en målsättning för alkoholpolitiken är att en mycket bred opinion kan väntas ställa sig bakom en sådan formulering. Om endast en knapp majoritet eller en minoritet står bakom ett krav av denna typ föreligger uppenbar risk för att målsättningen mera leder till splittring och diskussion än till ett förverkligande av dess intentioner. Alkoholpolitiska utredningen (APU) hade på sin tid uppenbara svårigheter att finna en gemensam formulering för denna målsättning. Reserver i utredningen som företrädde nykterhetsorganisationerna ville att man i likhet med vad som nu föreslås i motionen skulle ställa upp etappmål för minskning av alkoholkonsumtionen --- nämligen att nedbringa den totala alkoholkonsumtionen med 20 % under 1974 års nivå inom loppet av en tioårsperiod. Utredningens majoritet stannade i stället för att förorda flera olika målsättningar rörande vikten av alkoholfria miljöer, begränsning av tillgången m. m. När skatteutskottet under våren 1976

behandlade målsättningsfrågorna konstaterade utskottet att det förelåg olika uppfattningar men att man kunde enas om värdet av att ett klart mål uppställdes för en flerårig insats syftande till att begränsa den totala, alltför höga alkoholkonsumtionen och till att komma till rätta med alkoholmissbruket. Riksdagen godkände denna målsättning, och i den proposition som följande år förelades riksdagen på grundval av APU:s slutbetänkande anslöt sig den dåvarande socialministern till detta uttalande. Samtidigt konstaterade han att han inte ansåg det möjligt att genomföra en i fråga om tid och mängd bestämd plan för en sänkning av alkoholkonsumtionen. Dessa uttalanden godtogs utan erinran av riksdagen.

Socialutskottet har i sitt yttrande över motionsyrkandet redovisat riksdagens ställningstaganden till olika tidigare förslag om målsättningen för alkohopolitiken och finner vissa fördelar vara förenade med en tämligen preciserad målsättning för en minskning av alkoholkonsumtionen. Socialutskottet betonar svårigheterna att mäta den verkliga totalkonsumtionen och ifrågasätter om det mot denna bakgrund är meningsfullt att nu uppställa en så preciserad målsättning som motionärerna föreslår. I detta sammanhang efterlyser socialutskottet bättre metoder för studier av totalkonsumtionen. I avsaknad av sådana möjligheter anser socialutskottet att motionsyrkandet inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Skatteutskottet kan till huvudsaklig del ansluta sig till socialutskottets bedömning av frågan. Möjligheterna att med rimlig säkerhet fastställa den verkliga totalkonsumtionen måste betecknas som mycket begränsade, och därigenom blir den föreslagna målsättningen inte meningsfull. Med det anförda avstyrker utskottet bifall till det här behandlade yrkandet.

Jämsides härmed behandlade utskottet motionsvis framförda krav på en kraftigare höjning av alkoholbeskattningen än som motsvarar penningvärdeförändringarna. I sitt betänkande SkU 1981/82:52 anförde utskottet följande i denna fråga (s. 7, 10).

--- Motsvarande krav framfördes också motionsvis under våren 1977 då de grundläggande principerna för den nuvarande alkohopolitiken fastställdes men motionerna avvisades med hänvisning bl. a. till riskerna för ökning av de illegala åtgärderna. Utskottet anser inte att dessa risker minskat. Tvärtom finns det tecken som tyder på att exempelvis hembränningen ökat. Förutsättningen för att en aktiv prispolitik på alkoholområdet skall leda till en bestående minskning av totalkonsumtionen måste enligt utskottets mening vara att åtgärderna har ett brett stöd i opinionen. Saknas sådant stöd kan befarias att totalkonsumtionen blir i stort sett oförändrad, medan den konsumtion som tillgodoses genom monopolbolagens verksamhet kommer att sjunka. Erfarenheterna visar att en prispolitik utan bred förankring kan leda inte bara till en ökning av illegala åtgärder som hembränning, denaturering av teknisk sprit och smuggling utan också till ökad hemtillverkning av vin samt ett optimalt utnyttjande av den skattefria resandeförseln och av den tillåtna resandeförseln av beskattad sprit från våra nordiska grannländer. Medvetandet om de sociala och fiskala problem som kan uppkomma gör att utskottet inte anser sig kunna rekommendera några väsentliga avsteg från de beskattningsprinciper som riksdagen godkände 1977 och som ligger till grund för förslagen i den här behandlade propositionen rörande dryckesbeskattningen.

Som utskottet redovisat i det föregående finns det skilda åsikter om beskattningsinstrumentets användning och beskattningens höjd. Utskottet anser emellertid att konsumtionsutvecklingen under senare år talar för att man nu har anledning att fullfölja de beskattningsprinciper som fastställdes i samband med 1977 års alkoholpolitiska beslut och som innebär att skatten skall vara progressiv i förhållande till dryckernas alkoholhalt och att höjden bör följa konsumentprisindex. I förening med ökade informationsinsatser bör en sålunda utformad beskattning – särskilt under perioder med ett minskat utrymme för privat konsumtion – verksamt kunna bidra till att begränsa den alltför höga konsumtionen utan att leda till mera påtagliga öknings av den illegala anskaffningen av alkoholdrycker. För att ett sådant beskattningssystem skall kunna fylla sin funktion är det självfallet också av vikt att skatteändringarna sker så tätt att priserna inte hinner sjunka nämnvärt under KPI. Från dessa utgångspunkter hade en något tidigare höjning av spritpriserna varit motiverad. Detta kompenseras emellertid i viss mån av att regeringen nu föreslår höjningar både fr. o. m. den 1 maj 1982 och den 1 januari 1983. Härigenom åstadkoms viss framförhållning som bland annat har den positiva effekten att varje höjning blir av så begränsad storlek att den inte bör medföra någon mera påtaglig hamstring före ikraftträdandet.

Representation

Socialutskottet uttalade 1980 (SoU 1979/80:31) att *statlig representation* bör vara spritfri. I betänkandet, som godtogs av riksdagen, anförde socialutskottet följande.

Förslag om alkoholfri representation har tidigare framlagts i riksdagsmotioner. Skatteutskottet har i ett av riksdagen godkänt uttalande (SkU 1976/77:40 s. 75) förutsatt att stat och kommun bör kunna visa stor återhållsamhet i fråga om användning av alkoholdrycker i representationssammanhang.

Enligt utskottets bedömning kan det inte anses stå i överensstämmelse med den målsättning som gäller för alkoholpolitiken att staten på olika sätt främjar bruket av alkohol vid representation. Utskottet anser därför att all statlig representation bör vara spritfri. Staten bör vidare visa stor återhållsamhet i fråga om användningen av andra alkoholhaltiga drycker i representationssammanhang. Utskottet anser att en restriktiv inställning från statens sida då det gäller alkohol i representationssammanhang är ägnad att påverka landstings- och primärkommuner till motsvarande återhållsamhet på området. I sammanhanget kan nämnas att landstingsförbundets styrelse redan beslutat om en i princip alkoholfri representation. Även när det gäller den privata företagsrepresentationen är det viktigt att åtgärder vidtas för att om möjligt avskaffa den alkoholtradition som finns på området. Frågan om alkohol vid privat representation har samband med rätten till avdrag för representationskostnader vid taxeringen. Skatteutskottet kommer senare i vår att behandla frågan om rätten för företag till avdrag för alkoholdrycker vid representation. Vad utskottet med anledning av motionerna 1979/80:163 delvis, 1979/80:1018 yrkandet 3 och 1979/80:1862 yrkandet 4 anfört om servering av alkohol vid statlig representation bör riksdagen för sin mening ge regeringen till känna. I övrigt bör motionerna inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

När det gäller frågan om *avdrag vid beskattningen* för alkoholdrycker vid representation fattade riksdagen senare samma år principbeslut om att

representationsavdrag inte skall medges för spritdrycker och vin fr. o. m. 1981 års taxering. Till grund för beslutet låg skatteutskottets betänkande SkU 1979/80:44, där skatteutskottet bl. a. anförde följande (s. 18, 19).

Skatteutskottet kan för sin del ansluta sig till socialutskottets bedömning att det är angeläget att bryta de alkoholtraditioner som utbildats i anslutning till företagsrepresentationen. Åtgärder i sådant syfte måste anses som angelägna såväl från alkoholpolitiska utgångspunkter som med hänsyn till att det gäller en konsumtion som genom avdragsrätten kan sägas vara bekostad av skattemedel. Det sistnämnda förhållandet i förening med de begränsade kontrollmöjligheterna talar enligt utskottets mening för att man inför något hårdare regler för företagsrepresentationen än för den offentliga representationen, vilket således skulle innebära att avdrag inte medges för vare sig spritdrycker eller vin.

Principbeslutet om slopad avdragsrätt vid beskattningen har följts upp i fråga om inkomstbeskattningen genom riksdagsbeslut hösten 1980 (prop. 1980/81:68, SkU 1980/81:18) och i fråga om mervärdeskatten – med verkan fr. o. m. den 1 juli 1982 – genom riksdagsbeslut våren 1982 (SkU 1981/82:50, 64, 71). De ändrade avdragsreglerna vid inkomstbeskattningen har tagits in i punkt 1 av anvisningarna till 20 § kommunalskattelagen (1928:370).

Dryckesbeskattningens utformning

För vin och sprit utgår skatt i form av *dels* grundavgift, *dels* procentavgift på försäljningspriset exkl. mervärdeskatt. Fr. o. m. den 1 januari 1983 utgör grundavgiften för spritdrycker 1:10 kr. per liter och volymprocent alkohol, för starkvin 13:30 kr. per liter (oavsett alkoholhalt) och för lättvin 4:25 kr. per liter. Procentavgiften utgör för spritdrycker 50 % och för vin 36 % av priset exkl. mervärdeskatt. Reglerna utformades på detta sätt 1963, och syftet med de ändringar som då genomfördes var att genom prissättningen på olika drycker främja en övergång från starkare till svagare drycker (prop. 1963:90, BevU 1963:30). Procentavgifterna har stått kvar oförändrade sedan 1963, och de höjningar av skatten på vin och sprit som har genomförts under årens lopp har åstadkommits genom justeringar av grundavgifterna.

Skatten för lättöl och kolsyrade läskedrycker är 40 öre och för övriga läskedrycker 20 öre per liter, exkl. mervärdeskatt. För öl (klass II) är skatten 2.20 kr. och för starköl 5.80 kr. per liter.

Beskattningsreglerna har under senare år föranlett åtskilliga motionsyrkanden av innebörd på att procentavgiften på lättviner slopas eller sänks och att härigenom uppkommande inkomstbortfall kompenseras genom en höjning av grundavgiften, att procentavgifterna över lag ersätts med höjda grundavgifter eller att beskattningen inte bör vara relaterad till priset utan enbart till alkoholstyrkan. Vid sin senaste behandling av dessa frågor anförde utskottet (SkU 1981/82:52) följande (s. 8, 9).

Utskottet vill inte bestrida att det kan råda delade meningar om procentavgiftens funktion och höjd och att det tekniskt sett inte är förenat

med några svårigheter att genomföra motionärens förslag. Procentavgiften bör enligt utskottets mening i första hand ses som en i alkoholbeskattningen inbyggd lyxskatt som i viss mån förstärker de prisskillnader som föreligger mellan framför allt de inhemska och de importerade alkoholdryckerna. Den dyraste konjaken kostar i dagens prislista 356 kr. per helbutelj och motsvarande pris för den dyraste champagnen är 232 kr. En avveckling av procentavgiften skulle medföra betydande prissänkningar för dessa varor liksom för andra importvaror och sannolikt leda till stora ändringar av konsumtionsvanorna, framför allt till nackdel för den inhemska spritdrycksproduktionen. Utskottet kan för sin del inte finna att ett generellt slopande av grundavgiften medför några påtagliga alkoholpolitiska vinster i nuvarande situation.

När det gäller procentavgiften på lättvin finner utskottet inte heller att en korrigering av beskattningsgrunderna framstår som någon angelägen alkoholpolitisk åtgärd även om yrkanden härom förs fram i olika motioner liksom i en framställning till regeringen från den till socialstyrelsen knutna a-nämnden. --- Resonemanget till stöd för dessa yrkanden är att kvalitetsvinerna genom procentavgiften blivit oskäligt fördyrade och att beskattningen därför gynnar den som använder billigare viner i berusnings-syfte men samtidigt gör de bättre vinerna svåråtkomliga för normala inkomstagare. ---

Utskottet har vid sin tidigare behandling av frågan om en avveckling eller sänkning av procentavgiften på lättvin inte funnit någon alkoholpolitiskt hållbar motivering för en sådan åtgärd. När a-nämnden i sin framställning hävdar att även människor med normala inkomster bör ha möjlighet att köpa kvalitetsviner kan man fråga varför nämnden inte för samma resonemang när det gäller konjak. Den dyraste konjaken används lika litet i rent berusnings-syfte som de bättre kvalitetsvinerna. Man skulle därför med samma motivering kunna hävda att man bör höja grundavgiften och sänka procentavgiften på spritdrycker så att konsumenterna av renat brännvin och vodka får bära kostnaderna för en billigare konjak. I den progressiva beskattningen ligger att man tar ut en väsentligt högre procentavgift på spritdrycker än på viner. Att under sådana förhållanden införa en ytterligare preferens för kvalitetsvinerna innebär i praktiken endast att flertalet konsumenter skall betala kostnaderna för att vissa mindre grupper med mera exklusiva dryckesvanor skulle gynnas. Om man av alkoholpolitiska skäl önskar höja skatten på billiga lättviner kan detta ske utan att sänka skatten på dyrare viner. Utskottet delar därför regeringens bedömning när den beslutat att lämna a-nämndens framställning utan åtgärd.

Utskottets tidigare ställningstaganden till frågan om beskattningens höjd har redovisats under rubriken Delmål för alkoholpolitiken m. m.

Snabbvinsatser

Reglerna om hemtillverkning av vin för eget behov har blivit föremål för särskild uppmärksamhet sedan s. k. snabbvinsatser lanserats under senare tid. Med anledning härav föreslog alkoholpolitiska utredningen förbud mot användande av extrakt och koncentrat av druvmust eller av annan fruktsaft, vilket också blev riksdagens beslut 1977 (3. 9 och 10 §§ lagen 1977:292 om tillverkning av drycker, m. m.: prop. 1976/77:108, SkU 1976/77:40).

I proposition 1980/81:91 föreslogs vissa ändringar av reglerna i syfte att förbjuda försäljning och användning av snabbvinsatser. Förslaget innebar bl. a. att man vid hemtillverkning endast skulle få använda färska eller torkade frukter, bär, rabarber eller druvor och att förpackningar som innehöll två eller flera separat förpackade råvaror eller beredningsämnen för tillverkningen inte skulle få saluhållas.

Propositionen avsågs på förslag av skatteutskottet (SkU 1980/81:23). Utskottet ansåg att den föreslagna lagstiftningen var komplicerad och svårkontrollerbar och att det med hänsyn till olika omständigheter som redovisades i betänkandet enligt utskottets mening knappast fanns något avgörande argument för det föreslagna förbudet.

Införsel

Frågor om åtgärder mot den skattefria alkoholen i utlandstrafiken har uppmärksammats av riksdagen vid upprepade tillfällen, bl. a. år 1980 då riksdagen på förslag av utskottet (SkU 1979/80:44) förordade att samordningsorganet för alkoholfrågor (SAMO) med förtur skulle ta upp problemen med den s. k. turistsprit. SAMOS:s förslag, som lades fram i betänkandet Ds S 1980:10 om alkoholpolitiken tillsammans med uppgifter om att den obeskattade resandeförseln 1979 kunde uppskattas till 5–6 milj. liter spritdrycker och 4–5 milj. liter vin, redovisades i proposition 1981/82:143. Vid sin behandling av propositionen och motioner i ämnet anförde utskottet (SkU 1981/82:50) bl. a. följande (s. 19, 20).

Handelsministern lämnar i propositionen också en redogörelse för SAMO:s ställningstaganden till problemen i samband med den skattefria resandeförseln av alkohol och betonar vikten av att generaltullstyrelsen verkar för ytterligare förbättringar när det gäller efterlevnaden av gällande bestämmelser. Han ansluter sig till SAMO:s bedömning att nya internordiska färjeförbindelser bör förklaras vara korta rutter utan rätt till skattefri försäljning, och detta bör, om det visar sig nödvändigt, kunna gälla även beträffande befintliga linjer.

Vidare erinras om regeringens uttalande i den alkoholpolitiska propositionen våren 1981 att vissa begränsningar i den nu legala införseln inte bör uteslutas och att Nordiska rådet rekommenderat regeringarna i de nordiska länderna att på ett internationellt plan samfällt verka för sådana begränsningar.

Utskottet konstaterade att de redovisade ståndpunkterna i huvudsak överensstämde med vad utskottet tidigare uttalat om den skattefria resandeförseln i allmänhet och denna införsel i samband med färjetrafiken i synnerhet. Utskottet fann att motionsvis framförda yrkanden om vissa inskränkningar och om beskattning av alla alkoholdrycker vid införsel till Sverige kunde anses besvarade genom vad handelsministern anförde och avstyrkte bifall till motionerna. Riksdagen godtog utskottets förslag.

Registrering och ransonering

Vid sin senaste behandling av frågorna om inköpsregistrering och ransonering av alkohol m. m. avstyrkte utskottet (SkU 1981/82:50) – liksom tidigare år – framställda motionsyrkanden och anförde följande (s. 16).

Utskottet vill först konstatera att få frågor under årens lopp torde ha varit föremål för så mycket utredande som den om villkoren för att få köpa alkoholdrycker i Sverige.

När alkoholpolitiska utredningen (APU) behandlade frågan i sitt slutbetänkande fann den liksom tidigare 1961 års nykterhetslagskommitté att nackdelarna med en allmän inköpsregistrering var större än fördelarna och avstyrkte därför ett införande av ett sådant system. Utan att gå in på alla de synpunkter som kan åberopas såväl mot som för en registrering finner utskottet att flertalet av de invändningar som APU redovisade mot ett registreringssystem kvarstår, även om den faktiska utvecklingen lett till att de system som nu kan tänkas komma till användning erbjuder bättre kontrollmöjligheter än de som tidigare prövades. Med det anförda avstyrker utskottet bifall till dessa motioner.

En med inköpsregistrering närbesläktad fråga tas upp av Elver Jonsson och Kerstin Sandborg (båda fp), som i motion 2243 yrkande 2 begär återinförande av det tidigare avstängningsinstitutet, dvs. upprättande av spärllistor och legitimationskontroll. Utskottet vill i denna fråga endast erinra om att detta system avskaffades främst med hänsyn till att det visade sig ineffektivt och lätt att kringgå. Då det enligt utskottets mening inte finns anledning tro att spärllistorna skulle göra bättre tjänst i dag än tidigare avstyrker utskottet bifall till detta yrkande.

Servering

Före år 1963 var *prissättningen på restauranger* i fråga om spritdrycker och starköl reglerad medan däremot priserna på vin i princip var fria. I samband med att utskänkningsskatten slopades 1963 (prop. 1963:90, BevU 1963:30) släpptes även prisregleringen av spritdrycker och starköl. Bakgrunden härtill var att prisrelationerna mellan spritdrycker och viner ändrats i betydande mån till nackdel för vinerna genom att dessa fått bära en större del av kostnadsstegringarna inom restaurangnäringen, vilket i sin tur lett till en konsumtionsförskjutning mot starkare drycker. Samtidigt bestämdes emellertid att restauratörerna skulle ha skyldighet att utforma sin prissättning så, att förtäring av drycker med högre alkoholhalt inte främjas och att utskänkingspriset inte fick understiga utminuteringspriset på samma vara.

Nu gällande bestämmelser om prissättningen på restaurangerna återfinns i 50 § lagen (1977:293) om handel med drycker (LHD) och har i princip samma innebörd. Priserna på olika alkoholdrycker får ej sättas lägre än detaljhandelspriset för varan jämte skäligt tillägg för serveringskostnaden, och priserna skall avvägas så att försäljning av drycker med högre alkoholhalt ej främjas. Såväl i proposition 1976/77:108 och i utskottets betänkande SkU 1976/77:40, som låg till grund för nämnda lag, diskuterades frågan om de

höga restaurangpriserna på spritdrycker och vin. I denna fråga anförde utskottet följande (s. 90).

Beredningsgruppen har konstaterat att det är olyckligt om alkoholpriserna blir så höga att man i stället för att besöka en restaurang där det råder ordnade förhållanden söker sig till tivelaktiga miljöer, där konsumtionen sker under okontrollerade former. Höga priser stimulerar drickande före restaurangbesök, på restaurangtoaletter och andra svårkontrollerade ställen. Gruppen och socialministern har dock inte något annat förslag i denna prissättningsfråga än att nuvarande regler bibehålls. Detta innebär att restaurangerna skall till inköpspriserna på dryckerna lägga skäliga hanteringskostnader, som enligt en överenskommelse mellan branschen och riksskatteverket bestäms utifrån priset på spritdryckerna. Restaurangbranschens lönsamhet är visserligen dålig, men det måste anses vara helt oförenligt med de alkoholpolitiska strävandena att låta andra varor eller tjänster subventionera hanteringskostnaderna för alkoholdryckerna. Utskottet anser därför att det nuvarande systemet, som möjligen kan bli föremål för detaljändringar, bör bibehållas.

Den nämnda överenskommelsen mellan branschen och riksskatteverket innebar att särkostnaderna för hantering skulle beräknas till minst 25 % av inköpspriset. Med denna utgångspunkt för spritdryckerna skulle priserna på övriga drycker beräknas med ledning av vissa relationstal. Överenskommelsen ligger fortfarande till grund för nuvarande prissättning, se socialstyrelsens författningssamling - SOSFS (S) 1981:23.

Reglerna för *serveringstider och stängningstider* återfinns i 46 och 47 §§ LHD. Servering av öl får påbörjas tidigast kl. 07.00 och servering av andra alkoholdrycker tidigast kl. 12.00. Om serveringstillståndet avser enbart öl skall serveringen avslutas senast kl. 22.00. I annat fall skall servering av alkoholdrycker avslutas senast kl. 01.00. Tillståndsmyndigheten får dock förordna om andra tider för serveringens bedrivande (46 §). I 47 § föreskrivs att ett serveringsställe skall vara utrymt senast 30 minuter efter serveringstidens utgång. Bakgrunden till reglerna är bl. a. att man har ansett det vara svårt att överblicka de alkoholpolitiska följderna av att avveckla den tidigare regleringen av serveringstiderna och att regleringen enligt vad man antagit inte uppfattats som något mer besvärande intrång (prop. 1976/77:108).

Etablering av systembutiker

1977 års alkoholpolitiska beslut innebar bl. a. att butiksnätet skulle kompletteras där det var glesast och med butiker som har begränsat öppethållande på orter med litet befolkningsunderlag och långa avstånd till närmaste butik. Det var enligt utskottets mening (SkU 1976/77:40) dock inte lämpligt att låsa etableringen vid ett bestämt antal butiker årligen eller att införa någon annan form av kvotering. Prioriteringen borde ske efter de nu angivna riktlinjerna och med beaktande av de alkoholpolitiska och kommunala intressena. En sådan etableringspolitik skulle innebära att kommuner som har centralort med ett befolkningsunderlag som åtminstone

motiverar en butik med begränsat öppethållande skulle kunna få en egen systembutik inom rimlig tid om de så önskade. Samtidigt anförde utskottet att den fortsatta etableringen inte fick leda till ett överdimensionerat butiksnät med ökade risker från alkoholpolitisk synpunkt som följd.

Vid sin senaste behandling av frågan (SkU 1981/82:40) anförde utskottet att den utbyggnadstakt som redovisats i den aktuella propositionen – i genomsnitt knappt två nya butiker per år – innebär en viss utsträckning i tiden av den etableringspolitik som riksdagen beslutat. I de motioner som utskottet då hade att behandla anfördes bl. a. att utgångspunkten för etableringspolitiken skulle vara kravet på god service och att en tillfredsställande tillgång till försäljningsställen bidrar till att minska langning och hembränning. Utskottet fann att meningarna möjligen kunde vara delade i fråga om takt för butiksnätets utbyggnad. Utskottet kunde för sin del ansluta sig till socialministerns uttalanden att etableringen måste genomföras på ett sådant sätt att man i möjligaste mån förhindrar såväl alkoholpolitiska som sociala olägenheter. Detta borde enligt utskottets mening inte hindra att man såvitt möjligt också tog hänsyn till de kommunala önskemålen. Utskottet fann att de framställda motionsyrkandena inte borde föranleda någon riksdagens åtgärd.

Enligt vad som då gällde skulle utbyggnaden av butiksnätet i första hand ske i kommuner där centralorten är belägen på ett vägvstånd till närmaste ort med systembutik om minst 40 km. Genom ett tillägg den 23 september 1982 till avtalet mellan staten och Systembolaget har bestämmelserna om vägvstånd nu ändrats till 30 km. Beslut om etablering i de kommuner i denna grupp som har gjort framställning om inrättande av systembutik skall fattas i sådan takt att beslut beträffande samtliga kommuner föreligger senast under år 1987 eller, om ansökan inkommer till bolaget år 1986 eller senare, inom två år från inkomstdagen.

Utskottet

Delmål för alkoholpolitiken, ransonering m. m.

I motionerna 845 av Ture Jadestig m. fl. (s) och 1639 av Ola Ullsten m. fl. (fp) yrkar motionärerna att riksdagen skall uppställa ett delmål för alkoholpolitiken av innebörd att man under en tioårsperiod bör uppnå en väsentlig minskning av den nuvarande alltför höga alkoholkonsumtionen. Målsättningen bör vara att totalkonsumtionen under denna tid minskas med 20 % eller – enligt den sistnämnda motionen – en tredjedel. Motionärerna föreslår bl. a. prishöjningar för att nå det uppställda målet. Den förstnämnda motionen innehåller också yrkanden om obligatorisk legitimation på Systembolaget, slopande av det privata vinstintresset, förbud mot säljstimulerande åtgärder på alkoholområdet samt en ökad satsning på folkrörelserna och på undervisning och information.

Krav på legitimation, registrering av inköpen eller ransonering förs fram – förutom i den redan nämnda motionen 845 – i motionerna 874 av Marianne Karlsson (c), 882 av Rune Torwald (c) och Rune Gustavsson (c) samt 1724 av Olle Grahm och Börje Stensson (båda fp).

Socialutskottet har i sitt yttrande över motionerna (se bilaga) erinrat om att 1977 års riktlinjer för alkoholpolitiken innehåller ett samlat program för att på sikt komma till rätta med den alltför höga alkoholkonsumtionen. Tyngdpunkten ligger i socialpolitiska insatser i vid mening, resurser till förebyggande åtgärder och upplysningsverksamhet och samordnade insatser för ungdomen mot alkoholmissbruk, narkotikamissbruk och missbruk av andra beroendeframkallande medel. I riktlinjerna ingår också att prisinstrumentet skall utnyttjas för att nedbringa konsumtionen. Kampen mot missbruket har enligt socialutskottet förts på ett brett plan med betydande insatser från olika organisationer och enskilda personer, och ansträngningarna har sannolikt också lett till en minskning av totalkonsumtionen. Även om det finns vissa negativa tendenser, såsom det tilltagande missbruket bland kvinnor, har utvecklingen enligt socialutskottets uppfattning gått i rätt riktning. Väsentligt är att målsättningarna för alkoholpolitiken fått en bredare förankring hos allmänheten och att kravet på väsentliga begränsningar av totalkonsumtionen får stöd av en allt starkare opinion. Socialutskottet framhåller vikten av att alkoholpolitiken även i fortsättningen drivs på ett sådant sätt att denna utveckling inte bryts.

Socialutskottet konstaterar vidare att bred enighet råder om att resultaten är otillräckliga och att man inom ramen för tillgängliga resurser med all kraft bör sträva mot en avsevärd minskning av den nuvarande, alltför höga konsumtionen. När det gäller frågan om ett preciserat delmål vidhåller socialutskottet emellertid sin inställning från förra riksmötet, nämligen att ett delmål visserligen kan ha en psykologisk betydelse som inte bör underskattas men att ett sådant mål knappast kan anses meningsfullt på grund av svårigheterna att mäta förändringarna i totalkonsumtionen.

Socialutskottets inställning är sammanfattningsvis att man med hänsyn till alkoholskadornas utveckling måste anse att nedgången i totalkonsumtionen under de senaste åren är helt otillräcklig och att samhället därför måste vara berett till kraftiga åtgärder för att säkerställa en fortsatt minskning av alkoholkonsumtionen. Härmed avser socialutskottet den totala konsumtionen och inte bara den officiella försäljningen. I sammanhanget pekar utskottet på den oroande utvecklingen i fråga om s. k. snabbvinsatser, som finns lätt tillgängliga även för ungdomar, och den alltmer utbredda hemtillverkningen av vin samt svårigheterna att förhindra hembränning, något som enligt socialutskottet visar nödvändigheten av att först och främst åstadkomma en allmän attitydförändring till alkohol och en medvetenhet hos människorna om de allvariga skaderisker som är förenade med alkoholbruket.

Ambitionen måste enligt socialutskottet vara att den totala konsumtionen

skall minskas kontinuerligt och så kraftigt som möjligt, helst mer än som angetts i motionerna. Effekterna av vidtagna åtgärder bör – menar utskottet – fortlöpande följas upp av berörda myndigheter, främst socialstyrelsen. Skulle det visa sig att minskningen inte fortsätter i tillräcklig takt, måste man förutsättningslöst pröva om andra åtgärder, t. ex. restriktioner av olika slag, kan vara motiverade. I dagens läge bör man i första hand inrikta sig på ett fortsatt kraftigt stöd till information, upplysning och andra attitydpåverkande åtgärder för att därigenom påskynda utvecklingen i positiv riktning. Socialutskottet pekar också på betydelsen av att aktivt utnyttja prisinstrumentet för att tvinga tillbaka konsumtionen. Enligt utskottets uppfattning bör priset på alkoholdrycker åtminstone följa den allmänna prisutvecklingen.

Skatteutskottet instämmer i huvudsak i socialutskottets bedömningar, vilka f. ö. överensstämmer med dem riksdagen tidigare gjort, och anser att syftet med motionerna 1982/83:845 (s) och 1982/83:1639 (fp) i här aktuella delar i allt väsentligt är tillgodosett genom vad socialutskottet anfört. I likhet med detta utskott är skatteutskottet inte berett att f. n. tillstyrka införandet av särskilda alkoholrestriktioner, såsom registrering av inköp, avstängning m. m., eller att medverka till försöksverksamhet med ransonering av alkoholinköp. Åtgärder av olika slag får övervägas om utvecklingen av alkoholkonsumtionen skulle visa sig ge anledning till detta.

Utvecklingen under senare år har – trots vissa negativa inslag – i stort sett gått i rätt riktning. Samtidigt har kraven på kraftiga begränsningar av alkoholkonsumtionen vuxit i takt med den ökade kunskapen om alkoholskadorna och farorna med alkoholvanornas utbredning. Utskottet vill åter betona vikten av att samhället på bred front angriper problemen på detta område genom sådana allmänt förebyggande åtgärder som socialutskottet angivit. Utskottet utgår också från att regeringen och socialstyrelsen uppmärksammat följer utvecklingen och i möjligaste mån förbättrar underlaget för kommande bedömningar av hithörande frågor.

Med det anförda avstyrker utskottet såväl de i motionerna 845 och 1639 framställda yrkandena om delmål för alkoholpolitiken som yrkandena om registrering och ransonering m. m. i motionerna 845, 874, 882 och 1724.

Statlig representation

Förste vice talmannen Ingegerd Troedsson m. fl. (m, s, c, fp, vpk) kritiserar i motion 1738 socialutskottets av riksdagen godkända uttalande 1980 om att all statlig representation bör vara spritfri.

Enligt socialutskottets enhälliga uttalande 1980 kunde det inte anses stå i överensstämmelse med den målsättning som gäller för alkoholpolitiken att staten på olika sätt främjar bruket av alkohol vid representation. All statlig representation borde därför vara spritfri. Staten borde vidare visa stor återhållsamhet i fråga om användningen av andra alkoholhaltiga drycker i

representationssammanhang. Syftet med uttalandet var bl. a. att om möjligt avskaffa den alkoholtradition som finns på området. Frågan hade också samband med företagens rätt till avdrag för representationskostnader vid taxeringen. Avdragsrätten för vin och starksprit vid representation har numera – efter initiativ från skatteutskottet – slopats.

Enligt motionärernas uppfattning innebär beslutet om spritfri statlig representation ett avsteg från internationella umgängesregler för representation och gästfrihet. Det är enligt deras mening inte rimligt att den svenska regeringen eller riksdagen skall vara förhindrad att i samband med middag bjuda t. ex. representanter för främmande länder på ett internationellt vedertaget sätt. Nuvarande ordning kan, menar motionärerna, ge en egendomlig bild av Sverige och vårt begrepp om gästfrihet. Motionärerna framhåller å andra sidan att den statliga representationen liksom all annan representation självfallet bör vara måttfull. I den mån det enligt vanliga umgängesregler är befogat med representation bör användningen av alkohol vara återhållsam. Det kan emellertid enligt motionärernas uppfattning inte gagna vare sig nykterhetspolitiken, attityderna till alkoholen eller kontakterna med t. ex. andra länder att fortsätta med den typ av kategoriska förbud som vi nu har.

Socialutskottet har i sitt yttrande över motionen anfört att uttalandet 1980 om spritfri statlig representation inte var avsett som ett kategoriskt förbud men att uttalandet i allmänhet tolkats på detta sätt. Socialutskottet delar motionärernas uppfattning att uttalandet är alltför stelbent och anser att det finns anledning till viss uppmjukning. Den vägledande principen att statlig alkoholrepresentation skall vara återhållsam och stå i överensstämmelse med vedertagna alkoholpolitiska målsättningar bör enligt socialutskottet självfallet bibehållas men det bör inte ses som helt avgörande om det är spritdrycker eller vin som serveras i ett visst fall. Det väsentliga är att alkoholkonsumtionen totalt sett är måttfull och inte går utöver vad gästfriheten kräver. Socialutskottet menar att det i de flesta fall bör vara tillräckligt att bjuda på t. ex. vin och framhåller att alkoholfria drycker alltid bör serveras som ett naturligt alternativ.

Enligt skatteutskottets uppfattning var beslutet 1980 en markering av det allvar med vilket riksdagen såg på det utbredda bruket av alkohol i olika sammanhang. Utvecklingen efter 1980 har inte gett anledning till någon ändrad uppfattning. Ett bifall till motionen skulle lätt kunna uppfattas som en attitydförändring från riksdagens sida. Närmare hälften av alla kommuner och flera landsting har dessutom beslutat om alkoholfri representation.

Emellertid har det visat sig svårt att vid besök av utländska gäster i alla lägen kunna upprätthålla förbudet. Detta förutsågs f. ö. också vid 1980 års beslut. Enligt ett uttalande i en av de motioner som låg till grund för beslutet (den socialdemokratiska motionen 1979/80:283 s. 12) kunde undantag "behöva göras för viss representation gentemot utlänningar".

Skatteutskottet är också medvetet om att beslutet om statlig spritfri

representation kan kringgå. Detta är naturligtvis mindre lämpligt och inte ägnat att skapa respekt för riksdagens beslut. Utskottet är därför berett att föreslå att riksdagen uttalar att undantag kan göras vid besök av utländska gäster och i internationella sammanhang. Beslut om sådant undantag bör i varje enskilt fall fattas av talmannen för riksdagens räkning och av vederbörande statsråd i fråga om den statliga representationen i övrigt. Stor restriktivitet måste, som socialutskottet framhöll i sitt betänkande 1980, gälla i fråga om all alkohol vid representation.

Utskottet utgår från att dessa intentioner kommer att följas. Något särskilt tillkännagivande i anledning av utskottets uttalande är därför inte aktuellt. Motionen förutsätter långtgående uppmjukningar i riksdagens tidigare uttalande. På grund härav, och då utskottet inte heller i övrigt delar alla de bedömningar som gjorts i motionen, bör motion 1738 avslås.

Utformningen av dryckesbeskattningen

Dryckesskatten för vin och sprit utgår i form av en grundavgift och en procentavgift. Grundavgiften för spritdrycker är 1:10 kr. per liter och volymprocent alkohol, för starkvin 13:30 kr. per liter (oavsett alkoholhalt) och för lättvin 4:25 kr. per liter. Procentavgiften utgår för spritdrycker med 50 % och för viner med 36 % av priset exkl. mervärdeskatt. Skatten för lättöl och kolsyrade läskedrycker är 40 öre och för övriga läskedrycker 20 öre per liter, exkl. mervärdeskatt. För öl (klass II) är skatten 2:20 kr. och för starköl 5:80 kr. per liter.

I fem motioner återkommer olika yrkanden från tidigare år angående beskattningens utformning. I motionerna 161 av Bo Lundgren (m) och Lars-Erik Lövdén (s) samt 535 av Karin Ahrlund och Hans Petersson i Röstånga (båda fp) yrkas att beskattningen av vin läggs om så att procentavgiften sänks eller slopas och grundavgiften i stället höjs. Lennart Brunander (c) begär i motion 280 att skatten tas ut efter alkoholhalt och att läskedrycker, juice och lättöl befrias från dryckesskatten. Även yrkandet i motion 1723 av Margareta Gard m. fl. (m) går ut på att i större utsträckning relatera skatten till alkoholinnehållet. Anna Wohlin-Andersson m. fl. (c) yrkar i motion 713 att beskattningen läggs om så att användningen av inhemska råvaror inte missgynnas. Vidare yrkar motionärerna att en likörfabrik lokaliseras till Norrland.

Dryckesbeskattningen fick sin nuvarande utformning 1963 i syfte att begränsa konsumtionen och samtidigt främja en övergång till svagare drycker. Detta framstår minst lika angeläget som tidigare, och utskottet är för sin del inte berett att rucka på dessa principer. Utskottet instämmer i att den totala konsumtionen av alkohol bör begränsas, vilket slag av alkoholdrycker det än gäller. Alkoholbeskattningen bör emellertid enligt utskottets uppfattning inte endast riktas mot den nuvarande konsumtionen av alkoholdrycker av olika slag. Det är viktigt att den också får behålla en

utformning som förebygger att nya, ej önskvärda dryckesmonster uppkommer. Att övergå till en renodlad beskattning efter alkoholhalt skulle enligt utskottets uppfattning kunna skapa helt nya problem. Man kan exempelvis befara att en god marknad uppkommer för svaga och billiga spritdrycker, som skulle få ett starkt konkurrensläge gentemot andra nu förekommande drycker av olika slag.

Utskottet vill också framhålla att man även av andra skäl bör undvika att ta ut en så betydande skatt som vi har på alkoholdryckerna enbart som ett fast belopp per liter för drycker av olika slag eller som en renodlad skatt på den alkohol som ingår i drycken. Att utforma beskattningen på detta sätt skulle medföra avsevärda förändringar av prisrelationerna mellan drycker av olika kvalitet. Det bör framhållas att Systembolagets nuvarande sortiment av prisbilliga produkter allmänt anses hålla en godtagbar standard och att detta prisbilliga sortiment i alltför hög grad skulle missgynnas av de väsentliga ändringar av prissättningen som en omläggning av detta slag skulle medföra. Utskottet kan inte se några fördelar häri från alkoholpolitisk synpunkt.

Med det anförda vidhåller utskottet sin tidigare vid upprepade tillfällen redovisade uppfattning att beskattningen åtminstone i stora drag har en från alkoholpolitiska utgångspunkter lämplig utformning. Samtidigt bör framhållas att den närmare avvägningen av skatteuttaget mellan olika dryckesgrupper givetvis bör övervägas noga i samband med varje skattehöjning. Med anledning av vad som anförs i vissa av motionerna vill utskottet i sammanhanget gärna vitsorda att beskattningen av öl och starköl jämfört med lättvinerna är hög i förhållande till sin alkoholhalt. Å andra sidan kan framhållas att konsumtionsutvecklingen för starköl talar emot skattelättnader för denna dryck, och utskottet tvekar också om lämpligheten i att främja konsumtionen av så vardagliga alkoholdrycker som öl.

Med det anförda avstyrker utskottet motionerna 280, 713 och 1723.

När utskottet förra året prövade frågan om procentavgiften för lättvin hade den till socialstyrelsen knutna nämnden för alkoholfrågor (a-nämnden) gjort en framställning till regeringen om sådana ändringar av beskattningsgrunderna som nu åter föreslås i motionerna 161 och 535. Resonemanget som fördes i a-nämndens framställning och de då föreliggande motionerna var att kvalitetsvinerna genom procentavgiften blivit oskäligt fördyrade och att beskattningen gynnar den som använder billigare viner i berusningssyfte, samtidigt som de bättre vinerna blir svåråtkomliga för normala inkomsttagare. Utskottet kunde lika litet som tidigare år då liknande frågor behandlades finna någon alkoholpolitiskt hållbar motivering för ändringar i denna riktning. Utskottet delade därför regeringens bedömning när den beslutat att lämna a-nämndens framställning utan åtgärd.

I de nu aktuella motionerna återopas inte några nya skäl till stöd för en omprövning av frågan.

Utskottet vill inte bestrida att skatten på de dyra vinerna kan förefalla oskäligt hög såväl i kronor räknat som i jämförelse med Vin- & spritcentra-

lens inköpspriser. Man bör dock beakta att Vin- & spritcentralens och Systembolagets prispålägg – fränsett skatten – är förhållandevis små och att prisläget för kvalitetsvinerna inte generellt är anmärkningsvärt högt här jämfört med Europa i övrigt. När det gäller de billigaste vinerna är skillnaderna mellan inköpspris och försäljningspris givetvis mindre i kronor räknat men skatten slår väsentligt hårdare mot det prisbilliga sortimentet om man ser till försäljningspriset i förhållande till inköpspriset. Systempriset har stigit kraftigt också på dessa viner.

I fråga om de billigaste vinerna bör det framhållas att det ingående varuvärdet är mycket lågt. Den som köper dessa viner kan därför – i motsats till den som redan köper kvalitetsviner – gå över till väsentligt bättre kvaliteter till en förhållandevis låg merkostnad. Enligt vad som anges i de nu aktuella motionerna är syftet med den yrkade omläggningen av beskattningen just att främja en övergång från de prisbilliga vinerna till högre kvaliteter. Detta syfte är – som framgår av det anförda – i viss utsträckning redan tillgodosett med den utformning som beskattningen har. Att vinkonsumtionen trots detta koncentrerar sig till de billigaste märkena torde ha sin förklaring i att produkten är särskilt priskänslig i denna del av sortimentet. En begränsad omläggning av beskattningen i den riktning som motionärerna förordar torde knappast kunna påverka konsumtionsvalet i denna prisgrupp i någon högre grad. Resultatet skulle enligt utskottets uppfattning framför allt bli skattelättnader för dem som i dag konsumerar kvalitetsviner och skattesärpningar för dem som väljer de billiga vinerna. Att inom ramen för ett oförändrat totalt skatteutfall helt slopa procentavgiften skulle medföra så avsevärda prishöjningar för de billiga lättvinerna att man har anledning befara att konsumtionen kommer att söka sig andra ej önskvärda banor.

I de högre prislägena kan man möjligen hävda att skatten får vissa ej avsedda effekter. Den som redan håller sig till kvalitetsviner måste nämligen betala en förhållandevis stor prisskillnad för att kunna byta till ännu högre kvaliteter. Procentavgiften får emellertid här ses som en inbyggd lyxskatt som syftar till att i viss mån upprätthålla prisrelationerna mellan olika inköpspriser. Därtill kommer att en internationell jämförelse inte ger vid handen att vår beskattning slår alltför hårt just i dessa prislägen.

Av det anförda framgår att en sänkning av procentavgiften inom ramen för ett oförändrat skatteuttag inte kan motiveras av alkoholpolitiska skäl och att en sådan omläggning endast skulle medföra väsentliga skattelättnader för konsumenterna i de högre prislägena på bekostnad av konsumenterna av billiga viner. Med hänsyn till den ökande konsumtionen av lättviner kan det vara motiverat med en viss höjning av skatten på dessa viner. Att undanta vissa konsumenter från en sådan höjning är enligt utskottets uppfattning inte motiverat, varken av alkoholpolitiska skäl eller från rättvisesynpunkt.

Med det anförda och med hänvisning till vad utskottet anför i denna fråga tidigare år avstyrker utskottet motionerna 161 och 535.

Snabbvin

I motion 1729 av Elver Jonsson (fp) och Olle Grahn (fp) begär motionärerna förslag från regeringen om beskattning av eller förbud mot snabbvinsatser.

Som framgår av den tidigare redogörelsen har riksdagen för två år sedan avvisat ett förslag från den dåvarande regeringen om förbud mot snabbvinsatser. Skälen härtill var att det framlagda förslaget ansågs vara komplicerat men alltför lätt att kringgå. Vid förra riksmötet visade utskottet förståelse för ett förslag i en motion om beskattning av snabbvinsatser. Utskottet ansåg dock att en beskattning knappast var meningsfull, eftersom snabbvinsatserna enligt utskottets uppfattning utan svårighet kunde säljas i olika beståndsdelar, var för sig skattefria.

Den nu aktuella motionen innehåller inte några förslag till nya lösningar av de problem som är förenade med att effektivt ingripa mot snabbvinsatserna utan att samtidigt förbjuda all hemtillverkning av vin. Utskottet är därför inte berett att nu ompröva sina tidigare ställningstaganden till dessa frågor, även om utskottet nu liksom tidigare instämmer i uppfattningen att snabbvinsatserna kan bli ett allvarligt alkoholpolitiskt problem. Möjligheterna till en laglig och så enkel och snabb hemtillverkning som dessa vinsatser medger innebär att syftet med alkoholbeskattningen lätt kan kringgå. En fortsatt ökning kan skapa ett utbrett beteendemönster som inte kan godtas i längden men som kan vara svårt att bryta. Som socialutskottet anfört i sitt yttrande innebär försäljningen av billiga snabbvinsatser också att alkohol finns lätt tillgänglig även för ungdomar. Utskottet utgår från att regeringen och socialstyrelsen uppmärksamhet följer utvecklingen och på nytt lägger fram förslag till åtgärder mot snabbvinsatserna om försäljningen visar samma oroande utveckling som nu är fallet.

Med det anförda avstyrker utskottet motion 1729.

Införsel

I motion 1172 begär tredje vice talmannen Karl Erik Eriksson (fp) och Karl-Eric Norrby (c) förslag från regeringen om beskattning av all införsel av alkoholhaltiga drycker.

Utskottet har vid sin behandling av likartade frågor förra året avstyrkt bifall till då föreliggande motioner med hänvisning till vissa uttalanden i den alkoholpolitiska propositionen våren 1981. Enligt dessa uttalanden borde vissa alkoholpolitiska begränsningar i den legala införseln inte uteslutas. Utskottet har också hänvisat till Nordiska rådets rekommendation till regeringarna i de nordiska länderna att på ett internationellt plan samfällt verka för sådana begränsningar.

Utskottet vill framhålla att den skattefria införseln vilar på internationell praxis och att speciella lösningar av denna fråga för Sveriges del såvitt möjligt

bör undvikas. Frågan är fortfarande aktuell i Nordiska rådet. I avvaktan på de resultat som möjligen kan uppnås i det pågående arbetet med denna fråga avstyrker utskottet motionen.

Servering m. m.

Alf Wennerfors (m) yrkar i motion 1204 att gällande lagstiftning om prissättningen av alkoholdrycker i samband med servering upphävs. Vidare yrkas att också reglerna om serveringstider och stängningstider upphävs.

Reglerna om prissättningen av olika drycker på restauranger innebär att priset på dryckerna minst skall motsvara inköpspriset plus skäligt tillägg (25 %) för serveringskostnaderna. Priset skall sättas så att försäljningen av drycker med starkare alkoholhalt inte främjas.

Utskottet instämmer i och för sig i motionärens uppfattning att det kan vara önskvärt att begränsa de nuvarande i allmänhet mycket höga restaurangpriserna på drycker av olika slag. Utskottet vill dock framhålla att restaurangpriserna regelmässigt är väsentligt högre än som följer av lagstiftningen och socialstyrelsens rekommendationer.

Enligt utskottets uppfattning bör man inte tillåta en prissättning som gynnar starkare drycker. Med hänsyn härtill och då det inte är möjligt att komma till rätta med problemet enbart genom att slopa reglerna om prissättningen, avstyrker utskottet motionen i denna del.

Reglerna om serveringstider och stängningstider innebär att den som har serveringstillstånd enbart för öl i allmänhet får servera denna dryck mellan kl. 7 och 22. Om serveringstillståndet omfattar även andra alkoholhaltiga drycker än öl utsträcks serveringstiden till kl. 1 efter midnatt, men dessa drycker får i princip inte serveras före kl. 12. Lokalen skall stängas senast 30 minuter efter serveringstidens utgång.

I motionen har inte åberopats några närmare skäl för att slopa dessa regler, som är till för att skapa en god ordning och underlätta kontrollen. Utskottet vill också framhålla att länsstyrelsen kan förordna om andra serveringstider än som anges i lagstiftningen. Med det anförda avstyrker utskottet motionen även i denna del.

Etablering av systembutiker

I motion 311 av Hans Pettersson i Helsingborg (s) och Bengt Silfverstrand (s) begär motionärerna att generösare regler skall tillämpas för etableringen av systembutiker så att kommunernas önskemål i detta hänseende kan tillgodoses. Motionärerna anför bl. a att den tremilsgräns som har tagits in i det nuvarande avtalet mellan staten och Systembolaget om butiksetableringen medför att många kommuner inte inom rimlig tid kommer att kunna få en systembutik.

När utskottet behandlade motsvarande fråga förra året anförde utskottet

att den utbyggnadstakt som redovisats i den då aktuella propositionen – i genomsnitt knappt två nya butiker per år – innebär en viss utsträckning i tiden av den etableringspolitik som riksdagen beslutat. Denna politik gick ut på att kommuner som har centralort med ett befolkningsunderlag som åtminstone motiverar en butik med begränsat öppethållande skulle kunna få en egen systembutik inom rimlig tid om de så önskade, men att den fortsatta etableringen inte fick leda till ett överdimensionerat butiksnät med ökade alkoholpolitiska risker som följd. Utskottet fann att meningarna möjligen kunde vara delade i fråga om takten för butiksnätets utbyggnad men anslöt sig till uttalandena i propositionen om att etableringen måste genomföras på ett sådant sätt att man i möjligaste mån förhindrar såväl alkoholpolitiska som sociala olägenheter. Detta borde enligt utskottets mening inte hindra att man såvitt möjligt också tog hänsyn till de kommunala önskemålen.

Enligt tidigare regler skulle utbyggnaden av butiksnätet i första hand ske i kommuner där centralorten var belägen på ett vägavstånd till närmaste ort med systembutik om minst 40 km. Det tillägg till avtalet mellan staten och Systembolaget som numera har träffats innebär att också kommuner med ett vägavstånd på minst 30 km normalt skall kunna påräkna en systembutik om de så önskar.

Utskottet har inte f. n. något att erinra mot den takt i vilken utbyggnaden av butiksnäten sker. När det gäller kommuner med kortare vägavstånd utgår utskottet från att prövningen av etableringsfrågan sker med beaktande av utskottets synpunkter tidigare år vid behandlingen av denna fråga.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motion 311.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *delmål för alkoholpolitiken*
att riksdagen avslår motionerna 1982/83:845 i denna del och 1982/83:1639.
2. beträffande *ransonering och registrering m. m.*
att riksdagen avslår motion 1982/83:845 i vad den inte behandlats i mom. 1 samt motionerna 1982/83:874, 1982/83:882 och 1724.
3. beträffande *stallig representation*
att riksdagen godkänner vad utskottet anfört i denna fråga och avslår motion 1982/83:1738.
4. beträffande *utformningen av dryckesbeskattningen*
att riksdagen avslår motionerna 1982/83:161, 1982/83:280, 1982/83:535, 1982/83:713 och 1982/83:1723.
5. beträffande *snabbvin*
att riksdagen avslår motion 1982/83:1729.
6. beträffande *införsel*
att riksdagen avslår motion 1982/83:1172.

7. beträffande *servering m. m.*
att riksdagen avslår motion 1982/83:1204.
8. beträffande *etablering av systembutiker*
att riksdagen avslår motion 1982/83:311.

Stockholm den 26 april 1983

På skatteutskottets vägnar

ERIK WÄRNBERG

Närvarande: Erik Wärnberg (s), Knut Wachtmeister (m)*, Stig Josefson (c), Rune Carlstein (s), förste vice talmannen Ingegerd Troedsson (m), Olle Westberg (s), Hagar Normark (s), Bo Lundgren (m), Ingemar Hallenius (c)*, Bo Forslund (s)*, Egon Jacobsson (s), Björn Molin (fp), Anita Johansson (s), Anna Lindh (s) och Ewy Möller (m).

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservationer

1. Statlig representation (mom. 3)

Knut Wachtmeister (m), förste vice talmannen Ingegerd Troedsson (m), Bo Lundgren (m), Egon Jacobsson (s), Anita Johansson (s) och Ewy Möller (m) anser

dels att det avsnitt av utskottets yttrande som börjar på s. 15 med "Socialutskottet har" och på s. 16 slutar med "motion 1738 avslås" bort ha följande lydelse.

Socialutskottet har i sitt yttrande över motionen anfört att uttalandet 1980 om spritfri statlig representation inte var avsett som ett kategoriskt förbud men att uttalandet i allmänhet tolkats på detta sätt. Socialutskottet delar motionärernas uppfattning att uttalandet är alltför stelbent och anser att det finns anledning till viss uppmjukning. Den vägledande principen att statlig alkoholrepresentation skall vara återhållsam och stå i överensstämmelse med vedertagna alkoholpolitiska målsättningar bör enligt socialutskottet självfallet bibehållas, men det bör inte ses som helt avgörande om det är spritdrycker eller vin som serveras i ett visst fall. Det väsentliga är att alkoholkonsumtionen totalt sett är måttfull och inte går utöver vad gästfriheten kräver. Alkohol fria drycker bör alltid serveras som ett naturligt alternativ.

Skatteutskottet instämmer i socialutskottets yttrande som också överensstämmer med vad som anförts i motionen, där det framhålls att i den mån det enligt vanliga Umgängesregler är befogat med representation bör användningen av alkohol vara återhållsam. I flertalet fall torde alkoholhaltiga drycker över huvud taget inte behöva serveras. Vid de tillfällen när detta kan

anses motiverat är det väsentliga att alkoholkonsumtionen är måttfull, medan det däremot inte är helt avgörande om det är spritdrycker eller vin som serveras.

Med det anförda tillstyrker utskottet motion 1738.

dels att utskottet under mom. 3 bort hemställa

att riksdagen som sin mening uttalar vad som utskottet med anledning av motion 1982/83:1738 anförts om alkohol vid statlig representation.

2. Utformningen av dryckesbeskattningen (mom. 4)

Knut Wachtmeister (m), förste vice talmannen Ingegerd Troedsson (m), Bo Lundgren (m), Egon Jacobsson (s), Björn Molin (fp), Anita Johansson (s) och Ewy Möller (m) har

dels anförts följande.

De i motionerna 161 och 535 framställda yrkandena om en förändring av vinbeskattningen avser framför allt lättvinerna. Prisutvecklingen för dessa viner under senare år har gjort att det av ekonomiska skäl blivit allt svårare för konsumenterna att välja ett gott kvalitetsvin. Detta sammanhänger bl. a. med att inköpspriserna på dessa viner – i takt med ökade produktionskostnader och en ökad efterfrågan utomlands – successivt har stigit i en väsentligt högre grad än i fråga om annat vin. Dessa prishöjningar bör givetvis även konsumenterna här i landet betala. Våra beskattningsregler har emellertid en gång i tiden utformats på ett sådant sätt att dessa prisskillnader förstärks på ett sätt som inte kan motiveras av alkoholpolitiska skäl utan tvärtom medför väsentliga nackdelar såväl för konsumenterna som från allmän synpunkt. Resultatet har blivit att vinförsäljningen helt koncentrerar sig till de billigaste märkena, och försäljningen av dessa viner har också totalt sett stigit kraftigt. Efterfrågan på de något bättre vinerna är däremot blygsam.

Socialstyrelsens nämnd för alkoholfrågor (a-nämnden) har i en framställning till regeringen kritiserat att reglerna medfört en ökad skattebelastning på främst kvalitetsviner och en ökad prisspannvidd mellan olika vinsorter. Enligt a-nämndens mening bör denna utveckling inte fortsätta. Även människor med normala inkomster bör ha möjlighet att kunna köpa kvalitetsviner, och nämnden förmodar att vinkonsumtionen blir mer återhållsam och inte enbart sker i berusningssyfte om drycken i fråga har god kvalitet.

Vi delar a-nämndens och motionärernas uppfattning att beskattningen av lättvinerna bör bli mindre beroende av varans värde. Den nuvarande negativa utvecklingen bör brytas, och strävandena att minska den totala alkoholkonsumtionen och främja en övergång till alkoholsvaga drycker

bör underlättas även i utformningen av vinbeskattningen. Samtidigt bör beaktas att några skattelättnader totalt sett inte är motiverade. De ändringar som bör komma i fråga bör därför genomföras successivt i samband med kommande skattehöjningar på alkoholområdet och utformas så att man tar ut en större andel av skatten genom grundavgiften och en mindre del genom procentavgiften.

Mot tidigare förslag i denna riktning har framför allt invänts att en sådan omläggning skulle gynna vissa mindre grupper med exklusiva dryckesvanor. Häremot kan visserligen hävdas att beskattningen i sin nuvarande utformning slår omotiverat hårt mot de dyrbara vinerna. De starka alkoholpolitiska skäl som enligt vår uppfattning talar för en justering av vinbeskattningen gäller emellertid framför allt i fråga om viner i mellanprislägena. Sänkningarna av procentavgiften bör således begränsas till viner som ligger under prisläget 60–70 kr.

Vad som här har anförts om den framtida utformningen av vinbeskattningen bör ges till känna för regeringen. Härmed torde syftet med motionerna vara i huvudsak tillgodosett.

dels ansett att utskottet under mom. 4 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionerna 1982/83:161 och 1982/83:535 samt med avslag på motionerna 1982/83:280, 1982/83:713 och 1982/83:1723 hos regeringen begär en sådan successiv förändring av beskattningen av lättviner som förordas i reservationen.

3. Servering m. m. (mom. 7)

Knut Wachtmeister, förste vice talmannen Ingegerd Troedsson, Bo Lundgren och Ewy Möller (samtliga m) anser

dels att det avsnitt av utskottets yttrande som på s. 20 börjar med "Enligt utskottets" och slutar med "motionen i denna del" bort ha följande lydelse.

Enligt utskottets uppfattning har de höga restaurangpriserna på drycker medfört en övergång från konsumtion av begränsade mängder alkohol på restauranger till konsumtion av större mängder utom restaurangerna. Denna utveckling, som strider mot de alkoholpolitiska målsättningarna, är oroande. Även om det inte är möjligt att komma till rätta med problemet enbart genom att slopa reglerna om prissättningen bör regeringen överväga vilka åtgärder som kan vidtas för att bryta utvecklingen. En sådan översyn bör därför också omfatta reglerna för beskattningen av alkoholhaltiga drycker. Detta bör ges regeringen till känna. I den mån motionen i denna del inte är tillgodosedd med vad utskottet anfört avstyrks den.

dels att utskottet under mom. 7 bort hemställa

a. att riksdagen med anledning av motion 1204 ger regeringen till känna vad utskottet anfört i fråga om restaurangpriserna på drycker, m. m.,

- b. att riksdagen avslår motionen i vad den inte därigenom är tillgodosedd.

4. Etablering av systembutiker

Knut Wachtmeister, Bo Lundgren och Ewy Möller (samtliga m) anser

dels att det avsnitt av utskottets yttrande som på s. 21 börjar med "Utskottet har" och slutar med "motion 311" bort ha följande lydelse.

Genom riksdagsmajoritetens beslut om lördagsstängning av systembutiker har förutsättningarna för reglerna om etablering av systembutiker förändrats. Särskilt mot denna bakgrund finns anledning att, som motionärerna anför, se mera generöst på etableringar. Utskottet tillstyrker därför bifall till motion 311.

dels att utskottet under mom. 8 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motion 1982/83:311 uttalar att regeringen skapar sådana regler för etablering av systembutiker att kommunernas önskemål om egen systembutik bättre tillgodoses.

Socialutskottets yttrande

1982/83:7 y

om vissa alkoholpolitiska frågor

Till skatteutskottet

Skatteutskottet har berett socialutskottet tillfälle att yttra sig över de motioner på alkoholpolitikens område som har hänvisats till skatteutskottet. Motionerna berör frågor om ett delmål för en minskning av alkoholkonsumtionen, registrering och ransonering, alkohol vid statlig representation, etablering av systembutiker, vissa serveringsbestämmelser, försäljning av snabbvinsatser, beskattning vid införsel av alkoholhaltiga drycker samt utformningen av dryckesbeskattningen i övrigt. Socialutskottet har beslutat att i yttrande till skatteutskottet ta upp främst frågan om målsättningen för alkoholpolitiken samt utformningen i stort av förebyggande åtgärder. Socialutskottet tar vidare upp frågan om alkohol vid statlig representation.

Utskottet

I motionerna 1982/83:845 av Thure Jadestig m. fl. (s) och 1982/83:1639 av Ola Ullsten m. fl. (fp) yrkar motionärerna att riksdagen skall uppställa ett delmål för alkoholpolitiken av innebörd att man under en tioårsperiod bör uppnå en väsentlig minskning av den nuvarande alltför höga alkoholkonsumtionen. Målsättningen bör vara att totalkonsumtionen under denna tid minskas med 20 % eller – enligt den sistnämnda motionen – en tredjedel. De omedelbara åtgärder som föreslås i den förstnämnda motionen för att dämpa alkoholkonsumtionen är bl. a. prishöjningar, obligatorisk legitimation med systemkort samt en ökad satsning på folkrörelserna och på undervisning och information. Motionärerna i fp-motionen förordar i första hand prishöjningar för att nå den önskade utvecklingen. Andra åtgärder som bör vidtas är enligt motionärerna att kraftfullt ingripa mot lagningen, särskilt till ungdom, att förbättra informationen i alkoholfrågor och att genomföra den beslutade alkoholpolitiken med större konsekvens än hittills. Efter en femårsperiod bör man enligt motionärerna pröva om det finns skäl att räkna med att det uppsatta målet kommer att nås eller om ytterligare åtgärder måste sättas in.

Krav på legitimation på systembolaget, registrering av inköpen eller ransonering förs fram – förutom i den redan nämnda motionen, 1982/83:845 – i motionerna 1982/83:874 av Marianne Karlsson (c), 1982/83:882 av Rune Torwald (c) och Rune Gustavsson (c) samt 1982/83:1724 av Olle Grahn (fp) och Börje Stensson (fp).

De riktlinjer för alkoholpolitiken som lades fast 1977 på grundval av

alkoholpolitiska utredningens arbete innehåller ett samlat program för en långsiktig insats i syfte att begränsa den totala, alltför höga alkoholkonsumtionen och alkoholmissbruket. Tyngdpunkten i programmet ligger på socialpolitiska insatser i vid mening, resurser till förebyggande åtgärder och upplysningsverksamhet, samordnade insatser för ungdomen mot alkoholmissbruk, narkotikamissbruk och andra beroendeframkallande medel m. m. I riktlinjerna ingår också att prisinstrumentet skall utnyttjas för att nedbringa konsumtionen.

Systembolagets försäljning av spritdrycker har minskat väsentligt sedan 1977, och försäljningen uttryckt i ren alkohol har också gått ned. Uppgifter från början av 1983 visar enligt vad utskottet erfarit på en kraftig nedgång i försäljningen, vilket torde ha direkt samband med de prishöjningar som genomförts fr. o. m. den 1 maj 1982 och den 1 januari 1983.

I totalkonsumtionen bör även inräknas hemtillverkning av vin och resandeförseln samt illegala åtgärder såsom hembränning, renaturering av teknisk sprit och smuggling. Omfattningen härav kan uppskattas endast på tämligen lösa grunder, men socialstyrelsen har redovisat vissa negativa tendenser på denna mörka sektor. Enligt socialstyrelsens bedömning har dock alkoholkonsumtionen totalt sett gått ned under senare år.

Även enligt utskottets uppfattning har utvecklingen gått i rätt riktning. Kampen mot missbruket har förts på ett brett plan med betydande insatser från olika organisationer och enskilda personer. Ansträngningarna har sannolikt lett till en minskning av totalkonsumtionen, även om det samtidigt finns negativa tendenser, såsom det ökade alkoholmissbruket bland kvinnor. Väsentligt är att målsättningarna för alkoholpolitiken synes ha fått en bättre förankring hos allmänheten än tidigare och att kravet på väsentliga begränsningar av totalkonsumtionen numera får stöd av en allt starkare opinion. Utskottet vill framhålla vikten av att alkoholpolitiken även i fortsättningen drivs på ett sådant sätt att denna utveckling inte bryts.

De framsteg som har uppnåtts är enligt utskottets uppfattning viktiga. Samtidigt bör framhållas att bred enighet råder om att resultaten är otillräckliga och att man måste sträva mot en avsevärd minskning av den nuvarande alltför höga konsumtionen. När det gäller frågan om att ställa upp ett preciserat delmål för denna konsumtionsminskning vill utskottet inledningsvis erinra om vad utskottet i denna del anförde i yttrande till skatteutskottet under förra riksmötet (SoU 1981/82:1 y s. 2-3).

Socialutskottet kan för sin del se vissa fördelar med att i likhet med vad som föreslås i den nu aktuella motionen uppställa en tämligen preciserad målsättning för en minskning av alkoholkonsumtionen. Det skulle t. ex. innebära en klar markering av att konsumtionsminskningen inte endast skall ses som ett allmänt önskemål från statsmakternas sida utan som en bestämd viljeinriktning. Den psykologiska betydelsen härav bör inte underskattas. En målsättning av detta slag skulle dock ställa ökade krav på en sammanhållen planering och uppföljning av alkoholpolitiken.

Att man med vissa tidsintervall tvingas stanna upp och undersöka effekten av vidtagna alkoholpolitiska åtgärder kan också vara positivt. En sådan regelbunden omprövning är ägnad att leda till en mera kritisk granskning av den politik som förts och en mera förutsättningslös diskussion av de fortsatta åtgärderna.

I motionen framhålls vidare att den åsyftade minskningen måste gälla den verkliga totalkonsumtionen och inte endast den registrerade försäljningen. Utskottet vill understryka det nu sagda. Härav följer att en uppföljning av den beslutade målsättningen också måste spegla förändringarna i den verkliga totalkonsumtionen.

Som framgår redan av motionen är emellertid möjligheterna att mäta den verkliga totalkonsumtionen minst sagt bristfälliga. Det räcker härvidlag att peka på svårigheterna att få en uppfattning om hembränningens omfattning. Att bestämma totalkonsumtionens storlek måste således i stor utsträckning bli fråga om uppskattningar där olika uppfattningar kan göra sig gällande. Än större blir osäkerheten om det gäller att avgöra om det skett mindre förändringar i totalkonsumtionen.

Utskottet vill i det sammanhanget framhålla vikten av att det utvecklas bättre metoder för studier av totalkonsumtionen och förändringar däri. Riksdagen måste få ett bättre underlag för sina allmänna alkoholpolitiska ställningstaganden.

I avvaktan på utveckling av bättre metoder för att studera och följa totalkonsumtionen vill socialutskottet ifrågasätta om det är meningsfullt att redan nu uppställa en så preciserad målsättning för en konsumtionsminskning som motionärerna föreslår. Detta hindrar inte att man bör sträva mot en avsevärd konsumtionsminskning under den närmaste tioårsperioden. Det innebär främst att behovet av alkoholpolitiska åtgärder får bedömas med hänsyn härtill och att man vid periodens slut bör försöka genomföra någon form av analys av de förändringar som skett. Man bör däremot enligt socialutskottets uppfattning inte redan nu binda sig för en preciserad siffra. En första förutsättning för att bestämma en till tid och mängd preciserad målsättning för minskning av alkoholkonsumtionen bör således vara att man kan fastställa och löpande följa även mindre förändringar i konsumtionsnivå och konsumtionsmönster. Med hänsyn härtill bör motionsyrkandet inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet har i allt väsentligt samma uppfattning som tidigare i denna fråga. Till klargörande av sin inställning vill utskottet emellertid tillägga följande.

En ytterligare sänkning av totalkonsumtionen av alkohol i vårt land måste komma till stånd inom de närmaste åren. Konsekvenserna kommer annars att bli ödesdigra för många människor. Utskottet vill här också peka på den stora andel av samhällets vårdresurser som f. n. tas i anspråk för vård av olika alkoholskador. Som ovan framhållits har en viss nedgång i totalkonsumtionen sannolikt skett under de senaste åren. Med hänsyn till alkoholskadornas utveckling måste detta dock anses vara helt otillräckligt. Samhället måste därför vara berett till kraftiga åtgärder för att säkerställa att det sker en fortsatt minskning av alkoholkonsumtionen. Åtgärderna måste självfallet inriktas på att begränsa den totala konsumtionen och inte bara den officiella försäljningen.

Utskottet vill här särskilt peka på den oroande utveckling som ägt rum i fråga om användningen av s. k. snabbvinsatser. En minskning av den officiella försäljningen av alkohol skall självfallet inte innebära en övergång till ökad hemtillverkning av vin. Försäljningen av billiga snabbvinsatser innebär dessutom att alkohol finns lätt tillgänglig även för ungdomar. Enligt utskottets mening finns det därför anledning att med uppmärksamhet följa utvecklingen.

Man kan dock inte enbart med lagstiftningsåtgärder komma åt den alltmera utbredda hemtillverkningen av vin. Även den olagliga hembränningen är svår att helt förhindra. Detta visar nödvändigheten av att först och främst åstadkomma en allmän attitydförändring till alkohol och en medvetenhet hos människorna om de allvarliga skaderisker som är förenade med alkoholbruket.

Osäkerheten om den verkliga totalkonsumtionens storlek gör emellertid, som utskottet framhöll redan förra året, att det knappast är meningsfullt att slå fast ett preciserat delmål för konsumtionsminskningens storlek som föreslås i här aktuella motioner. Detta får inte tolkas som att utskottet skulle vara berett att acceptera mindre konsumtionsminskning än motionärerna. Med hänsyn till utvecklingen av alkoholskadorna måste ambitionen vara att den totala konsumtionen skall minskas så kraftigt som möjligt, helst mer än de gränser som angetts i motionerna. Effekterna av vidtagna åtgärder bör löpande följas upp av berörda myndigheter, främst socialstyrelsen. Målsättningen bör vara en kontinuerlig minskning varje år. Skulle det visa sig att minskningen inte verkar fortsätta i tillräcklig takt måste förutsättningslöst prövas om andra åtgärder, t. ex. restriktionsåtgärder av olika slag, kan te sig motiverade. I sammanhanget måste uppmärksammas vikten av att i ökad utsträckning vinna allmänhetens förståelse för allvaret i alkoholproblematikernas situation och för nödvändigheten av att hindra en utveckling mot allt fler grava alkoholskador.

I dagens läge bör man således enligt socialutskottets mening i första hand inrikta insatserna på ett fortsatt kraftigt stöd till information och upplysning och andra attitydpåverkande åtgärder för att därigenom påskynda den inledda positiva utvecklingen. Utskottet vill därvid också framhålla betydelsen av att aktivt utnyttja prisinstrumentet för att tvinga tillbaka konsumtionen. Att priset på alkoholdrycker följer den allmänna prisutvecklingen är ett minimum. Det kan övervägas om inte prisnivån bör ligga högre. Detta måste å andra sidan vägas mot de effekter som en alltför hög prisnivå kan få för hemframställning av alkohol m. m. Alkoholpolitiska överväganden bör sålunda vara styrande för prissättningen.

Enligt utskottets uppfattning får syftet med motionerna 1982/83:845 (s) och 1982/83:1639 (fp) i här aktuella delar i allt väsentligt anses tillgodosedda genom vad utskottet nu anfört.

Utskottet är däremot inte f. n. berett att tillstyrka införandet av särskilda alkoholrestriktioner, såsom registrering av inköp, avstängning från inköp

m. m. Inte heller har man enligt utskottets mening skäl att igångsätta försöksverksamhet med ransonering av alkoholinköp. De tekniska förutsättningararna för sådana åtgärder finns belysta i den av SAMO avgivna expertrapporten Tekniska förutsättningar för ransonering och registrering vid inköp av alkoholdrycker (Ds S 1981:22). Samhället har sålunda redan en beredskap att ta upp sådana förslag till övervägande om utvecklingen av alkoholkonsumtionen skulle visa sig ge anledning till detta. Utskottet avstyrker således motionerna 1982/83:874 (c), 1982/83:882 (c), 1982/83:1724 (fp) samt motion 1982/83:845 (s) i här aktuell del.

Frågan om statlig spritrepresentation tas upp i motion 1982/83:1738 av förste vice talmannen Ingegerd Troedsson m. fl. (m, s, c, fp, vpk). Motionärerna kritiserar socialutskottets av riksdagen godkända uttalande 1980 om att all statlig representation bör vara spritfri och begär att riksdagen skall ansluta sig till vad som anförs i motionen.

Utskottet uttalade i sitt betänkande SoU 1979/80:31 (s. 21), som var enhälligt, att det enligt utskottets bedömning inte kunde anses stå i överensstämmelse med den målsättning som gäller för alkoholpolitiken att staten på olika sätt främjar bruket av alkohol vid representation. Utskottet ansåg därför att all statlig representation borde vara spritfri. Staten borde vidare visa stor återhållsamhet i fråga om användningen av andra alkoholhaltiga drycker i representationssammanhang. Utskottet ansåg att en restriktiv inställning från statens sida då det gäller alkohol i representations-sammanhang var ägnad att påverka landstings- och primärkommuner till motsvarande återhållsamhet på området. I sammanhanget nämnde utskottet att Landstingsförbundets styrelse redan beslutat om en i princip alkoholfri representation. Även i fråga om den privata företagsrepresentationen var det enligt utskottets mening viktigt att åtgärder vidtogs för att om möjligt avskaffa den alkoholtradition som finns på området.

På utskottets förslag gav riksdagen regeringen som sin mening till känna vad utskottet anförde.

Frågan om alkohol vid privat representation har samband med rätten till avdrag för representationskostnader vid taxeringen. Avdragsrätten för vin och starksprit vid representation har numera – efter skatteutskottets initiativ senare under våren (SkU 1979/80:44) – slopats.

I motion 1982/83:1738 uttalas att det är svårt att hävda att beslutet om spritfri statlig representation lett till något från nykterhetspolitisk synpunkt positivt resultat, även om syftet var gott. Resultatet har enligt motionärerna bl. a. blivit ett avsteg från internationella umgängesregler för representation och gästfrihet. Det kan enligt deras mening knappast vara rimligt att den svenska regeringen eller riksdagen skall vara förhindrad att i samband med middag bjuda t. ex. representanter för främmande land på ett internationellt vedertaget sätt. Nuvarande ordning kan, anför motionärerna, ge en egendomlig bild av vårt land och vårt begrepp om gästfrihet.

I motionen framhålls vidare att den statliga representationen liksom all

annan representation självfallet bör vara måttfull. I den mån det enligt vanliga umgängesregler är befogat med representation bör användningen av alkohol vara återhållsam. Det kan emellertid enligt motionärernas uppfattning inte gagna vare sig nykterhetspolitiken, attityderna till alkoholen eller kontakterna med t. ex. andra länder att fortsätta med den typ av kategoriska förbud som vi nu har.

Frågan om alkohol vid statlig representation har i någon mån minskat i betydelse de senaste åren. Besparingarna inom den offentliga sektorn går givetvis också ut över representationen, och den representation som förekommer torde i allmänhet kunna bedömas som närmast ofrånkomlig.

Utskottets uttalande 1980 om spritfri representation har i praxis kommit att tolkas som ett i det närmaste totalt förbud. Statlig spritrepresentation har sedan dess knappast förekommit annat än vid svenska beskickningar utomlands och då endast i samband med representation gentemot utländska gäster. Utskottet delar motionärernas uppfattning att detta är alltför stelbent. Det finns således anledning till viss uppmjukning av det tidigare uttalandet, självfallet med bibehållande av den vägledande principen att statlig alkoholrepresentation skall vara återhållsam och stå i överensstämmelse med vedertagna alkoholpolitiska målsättningar. Det bör sålunda inte ses som helt avgörande om det är spritdrycker eller vin som serveras i ett visst fall. Det väsentliga är att alkoholanvändningen totalt sett är måttfull och inte går utöver vad gästfriheten kräver. I de flesta sammanhang bör det emellertid vara fullt tillräckligt att bjuda på t. ex. vin.

Utskottet vill vidare framhålla att man som ett alternativ alltid bör servera lämpliga alkoholfria drycker. Det bör ses som en naturlig sak att vissa gäster föredrar detta.

Utskottet tillstyrker att riksdagen förtydligar sitt tidigare uttalande i enlighet härmed.

Övriga motionsspörsmål är inte av sådan karaktär att socialutskottet har skäl att i detta sammanhang gå in på en prövning av förslagen.

Stockholm den 7 april 1983

På socialutskottets vägnar
INGEMAR ELIASSON

Närvarande: Ingemar Eliasson (fp), Göte Jonsson (m), John Johnsson (s), Rune Gustavsson (c), Kjell Nilsson (s), Blenda Littmarck (m), Stig Alftin (s), Lilly Bergander (s), Ann-Cathrine Haglund (m), Maria Lagergren (s), Anita Persson (s), Ingvar Eriksson (m), Inga Lantz (vpk), Rosa Östh (c) och Aina Westin (s).

Avvikande mening

av Ingemar Eliasson (fp), Rune Gustavsson (c), Stig Alftin (s), Inga Lantz (vpk) och Rosa Östh (c), som anser att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 6 som börjar med "Utskottets uttalande 1980" och slutar med "i enlighet härmed" bort ha följande lydelse:

Utskottets uttalande 1980 om spritfri representation innebar en viktig markering av det allvar med vilket riksdagen ser på det utbredda bruket av alkohol i olika sammanhang. Det gav klart uttryck åt en vilja att åstadkomma en allmän attitydförändring till alkoholen. Enligt utskottets uppfattning äger skälen för detta uttalande fortfarande sin giltighet.

Att nu ändra det tidigare enhälligt gjorda uttalandet skulle dessutom kunna uppfattas som att riksdagen ändrat sin inställning i de alkoholpolitiska frågorna. Det skulle kunna hävdas att riksdagen blivit mer positiv till bruket av alkohol som sådant.

Utskottet anser mot bakgrund av det anförda att det inte kan komma i fråga att nu modifiera eller mjuka upp det uttalande riksdagen gjort om spritfri statlig representation. Utskottet avstyrker således motion 1982/83:1738.

Särskilda yttranden**1. beträffande ett delmål för alkoholpolitiken**

av Ingemar Eliasson (fp) som anför:

Ett centralt mål för alkoholpolitiken måste vara att pressa ner den totala konsumtionen. Därigenom reduceras successivt antalet alkoholskador. Det är viktigt att de medel som används för att förebygga alkoholskador relateras till målet om en avsevärd minskning av den totala konsumtionen. Om ett preciserat mål för minskningen av totalkonsumtionen ställs upp för en viss tidsperiod förbättras möjligheterna att välja rätt styrmedel för att nå målet. Värdet av ett sålunda preciserat mål har uttryckts från flera håll, bl. a. av socialstyrelsens alkoholnämnd. I motion 845 av Thure Jadestig m. fl. yrkas att målet bör sättas vid en minskning med 20 % under en tioårsperiod. I folkpartiets partimotion 1639 yrkas att målet bör sättas vid en minskning med en tredjedel under samma tidsintervall.

Utskottet uttalar sin förståelse för värdet av ett preciserat delmål men finner svårigheter i att ange en exakt siffra, då storleken av den konsumtion som går vid sidan av systembolagets försäljning är okänd. Det hindrar enligt min mening inte att delmålet kunde omfatta den mätbara konsumtionen. Oavsett hur klart målet definieras får självfallet inte de åtgärder som satts in för att minska konsumtionen driva upp en illegal framställning av alkohol-drycker.

Utskottet framhåller emellertid att målsättningen bör vara en kontinuerlig minskning av konsumtionen varje år. Därmed har utskottet gett uttryck åt

samma principiella syn som motionärerna. Om den kontinuerliga minskningen inte fortsätter måste nya åtgärder sättas in. I det sammanhanget får frågan om en ytterligare precisering av delmålet prövas.

2. beträffande försök med ransonering

av Rune Gustavsson (c), som anför:

Prispolitiken och den massiva satsningen på upplysning och vård har visserligen lett till en i och för sig välkommen reduktion av totalkonsumtionen av alkohol under de senaste åren. Men dess värre torde detta endast marginellt kunna påverka skadeutvecklingen enligt alkoholforskaren Leif Lenke. I ett land med fri alkoholförsäljning konsumerar 10–15 % av männen ungefär hälften av all försåld alkohol. Av naturliga skäl är det främst denna grupp som drabbas av de svåra alkoholskadorna. Sjuk- och socialvård liksom försäkringskassa och arbetsvård belastas nu med mångmiljardbelopp årligen för att hjälpa dessa alkoholmissbrukare – dess värre i allmänhet till ingen eller ringa bättnad för dem. Kanske totaleffekten av samhällets vårdinsatser – speciellt när det är fråga om förtidspensionerade alkoholskadade – rentav är negativ!

Naturligtvis skall vi fortsätta med en aktiv prispolitik och satsningarna på upplysning och vård. Men det räcker inte! Ett ransoneringssystem torde vara den enda effektiva lösningen. Många ryggar dock inför tanken på en återgång till det tungrodda och ur psykologiska synpunkter tvivelaktiga Brattssystemet. Men det finns bättre alternativ. Socialdepartementet har redan klarlagt hur ett effektivt och administrativt enkelt ransoneringssystem skulle kunna vara uppbyggt (Ds S 1981:22).

Det är emellertid angeläget, att en eventuell alkoholransonering noggrant förbereds samt att forskarresurser samtidigt avdelas för en successiv uppföljning och utvärdering så att man snabbt kan vidta eventuella erforderliga justeringar av teknisk eller kvantitativ art. Ett sådant underlag vore av värde vid ett kommande ställningstagande till huruvida en permanent alkoholransonering är ett lämpligt inslag i samhällets strävan att reducera alkoholskadorna och därmed också samhällets kostnader till följd av alkoholmissbruk.

